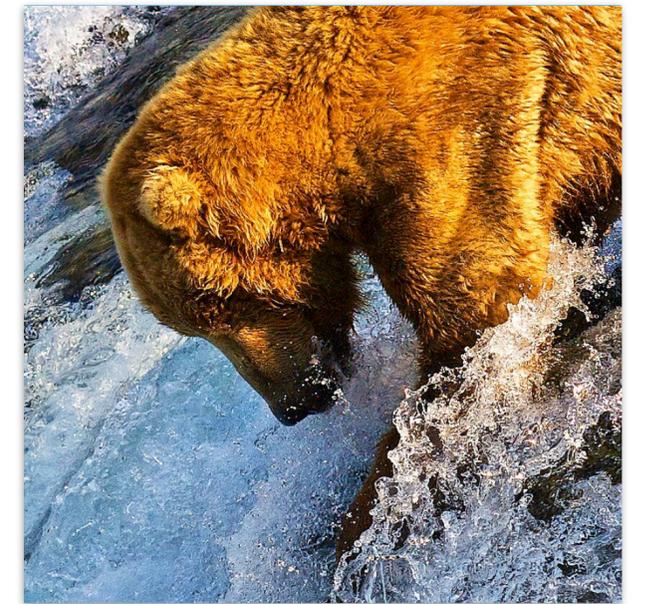
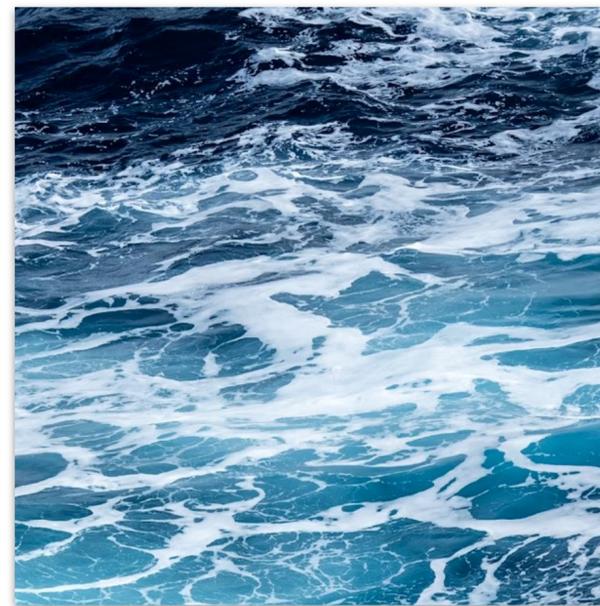
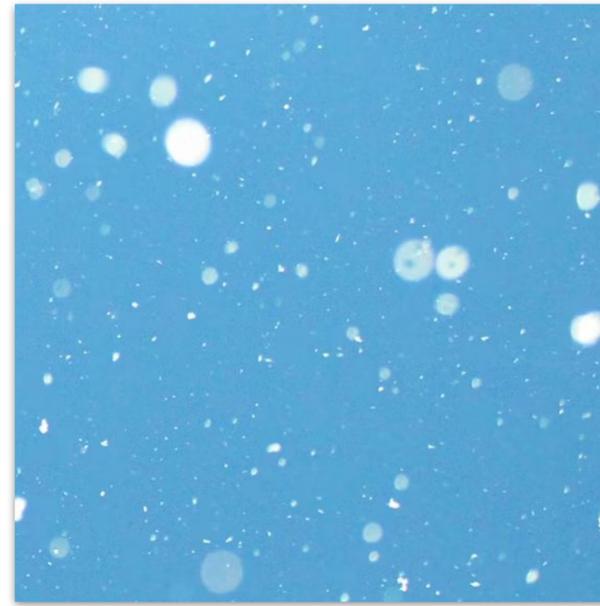
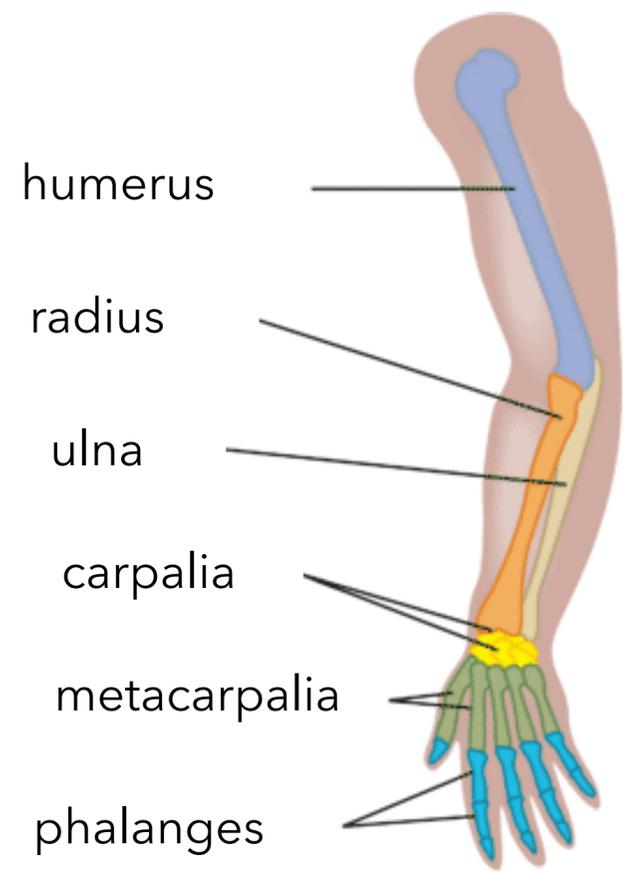

Трагови материјалне културе у индоевропском прајезику

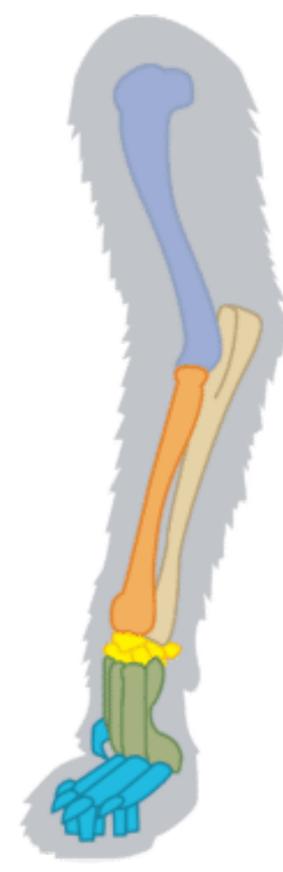
Орсат Лигорио
Филозофски факултет у Београду

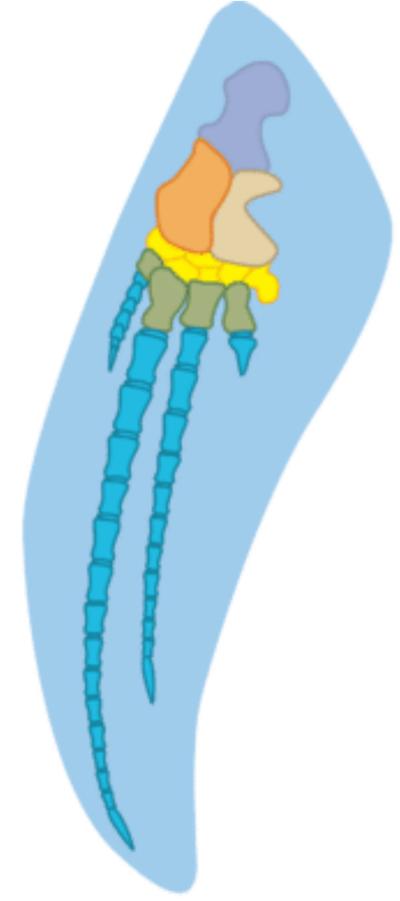
Зимски семинар археологије
Петница, 1. фебруар 2026.

ЧОВЈЕК

МАЧКА

КИТ

ШИШМИШ

—

АНАТОЛСКИ

тохарски А
mācar

ТОХАРСКИ

староирски
máthir

КЕЛТСКИ

латински
māter

ИТАЛСКИ

енглески
mother

ГЕРМАНСКИ

старогрчки
μήτηρ

ГРЧКИ

старојерменски
mayr

ЈЕРМЕНСКИ

тоскијски
motër

АЛБАНСКИ

санскрит
mātā

ИНДИЈСКИ

староперсијски
mātā

ИРАНСКИ

литвански
mótė

БАЛТИЧКИ

српски
мати

СЛОВЕНСКИ

—

АНАТОЛСКИ

тохарски А
mācar

ТОХАРСКИ

староирски
máthir

КЕЛТСКИ

латински
māter

ИТАЛСКИ

енглески
mother

ГЕРМАНСКИ

старогрчки
μήτηρ

ГРЧКИ

старојерменски
mayr

ЈЕРМЕНСКИ

тоскијски
motër

АЛБАНСКИ

санскрит
mātā

ИНДИЈСКИ

староперсијски
mātā

ИРАНСКИ

литвански
mótė

БАЛТИЧКИ

српски
мати

СЛОВЕНСКИ

*meh₂tēr

ИНДОЕВРОПСКИ
ПРАЈЕЗИК

звјездица означава ие. праоблик

материјална култура у индоевропском прајезику

***uoíkos**
»кућа«

***d^huēr**
»врата«

***doru**
»дрво«

***pelekus**
»сјекира«

***mēm̄som**
»месо«

***uodr**
»вода«

***glkt**
»млијеко«

***med^hu**
»медовина«

***g^wh₃ēus**
»ГОВЕДО«

***h₃euis**
»ОВЦА«

***ulk^wos**
»ВУК«

***h₂rtk^{os}**
»МЕДВЈЕД«

***seh₁-**
»СИЈАТИ«

***h₂erh₃-**
»ОРАТИ«

***ǵrHnom**
»ЖИТО«

***melh₁-**
»МЉЕТИ«

*h₁e[́]kuos

*h₁e[́]kuos:

стинд. aśvaḥ

грч. ἵππος (→hipodrom)

*porHos:

грч. πῶλος

енг. foal

Употреба:

извор радне снаге и меса

превозно средство

доноси предност у бици

вриједан при раумјени добара

***ph₂tēr**
»отац«

***meh₂tēr**
»мајка«

***teuteh₂**
»племе«

***h₃rēǵs**
»краљ«

***deiuos**
»бог«

***d^hh₁sos**
»створитељ«

***diēus ph₂tēr**
»Отац Небо«

***Hieh₂ǵnos**
»жртва«

Спољни свијет:

дрво 🪵🪓, вода 💧,
дивље животиње 🐻🐾, медовина 🍯

Основне дјелатности:

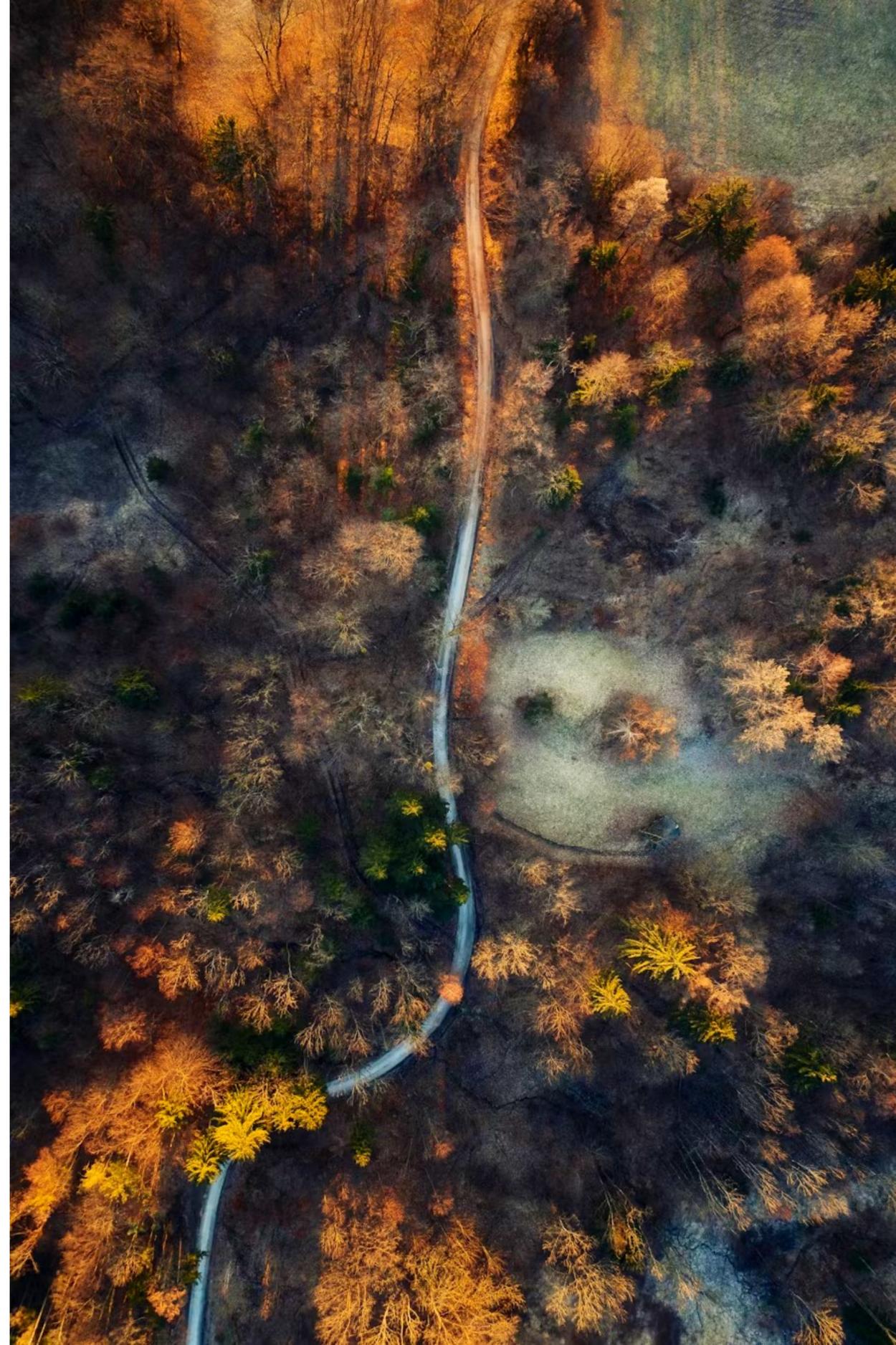
сточарство 🐄🐑, месо 🍖, млијеко 🥛
земљорадња 🌱🚜, житарице 🌾🌾

Уређење друштва:

породица 👨👩, кућа 🏠🚪
племе 🏕️, краљ 👑

Религија:

богови ✨🪄, Отац Небо ⚡, жртве 🩸

упозорење

*h₃eg^{whis}

»змај«

не значи да је заиста било змајева

—

»прст«

не значи да заиста није било прстију

Различите опозиције:

шака : прст

шака : –

Упореди:

вода : море

вода : –

Према томе:

одсуство неког појма у језику не мора да значи и његово одуство у ванјезичком свијету

Гдје се индоевропски прајезик говорио?

*ǵheim-
»зима«

*sneig^{wh-}
»снијег«

*ǵel-
»лед«

🥶 *ǵheim-

*ǵhim-o-s:

стинд. himaḥ

јерм. jiwп

*ǵheim-eh₂:

лит. žiema

срп. зима

Такође,

*uesr- »прољеће«

*ǵ^{wh}er- »врућина, љето«

*sneig^{wh-}

*snig^{wh-s}:

грч. νίψ

лат. nix

*snoig^{wh-o-s}:

енг. snow

срп. снијег

Такође,

*prus- »иње«

*morǵ- »мраз«

*ǵel-

Такође,

*ǵel-u:
лат. gelu

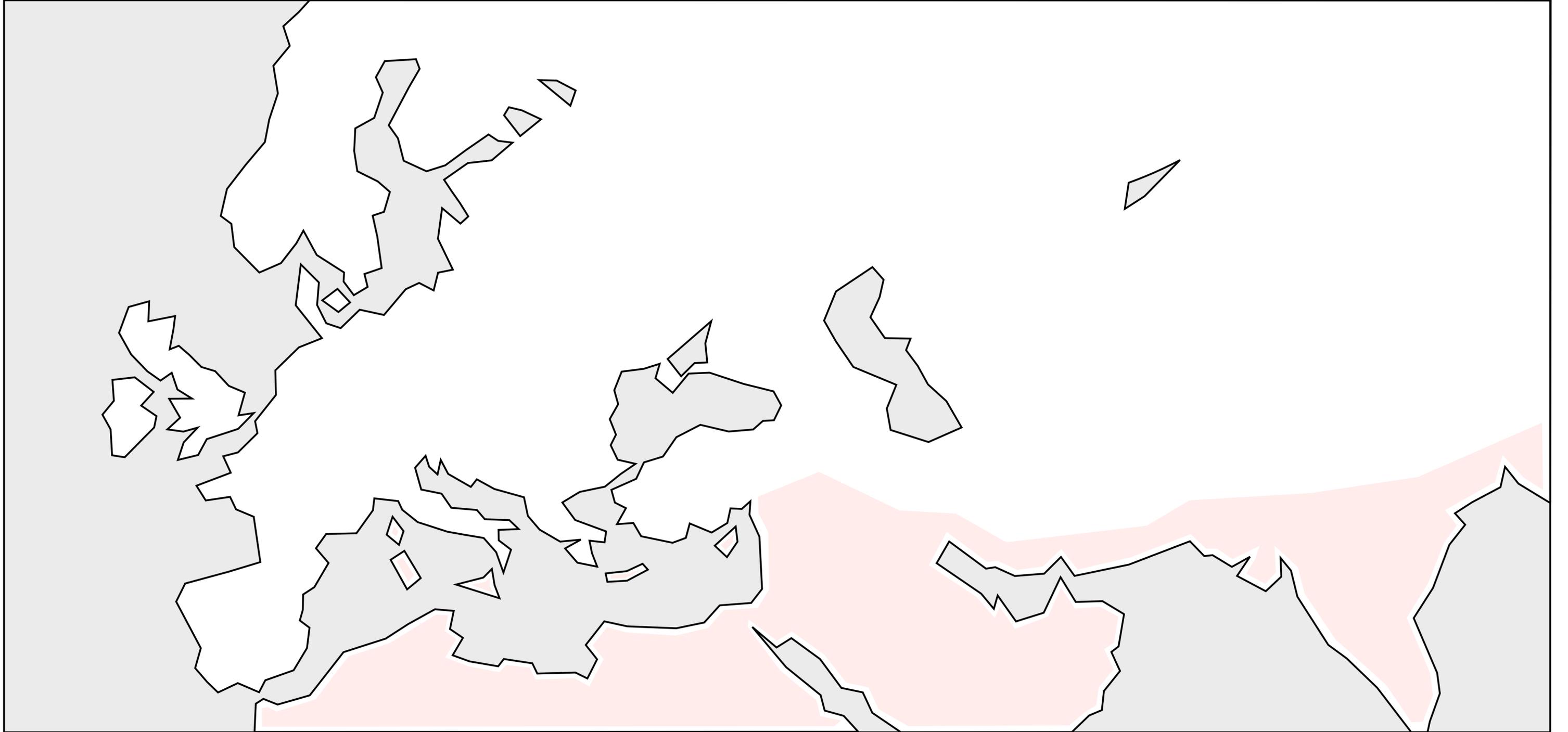
*greh₃d:
сх. grād

Томе у прилог:

нема 🐎 »магарца«, 🐐 »козе«, 🐈 »мачке« итд.

нема 🍊 »лимуна«, 🍇 »вина«, 🫒 »маслина« итд.

***mori**
»ЛОКВА«

***dʰgʰuH-**
»риба«

***loks-**
»ЛОСОС«

»more«:

лат. mare (→ маритиман)

срп. море

Али,

»мочвара«:

енг. mar-sh

»језеро«:

хол. meer (нпр. Zwarte-meer)

*dhǵʰuH-

*dhǵʰuH-:

грч. ἰχθῦς (→ ихтио-логија)

Такође,

*pisk-:

лат. piscis (→ peske-tarijanac)

енг. fish

Али,

нема називâ за конкретне морске рибе

*loks-o-:

тох. В laks
њем. Lachs

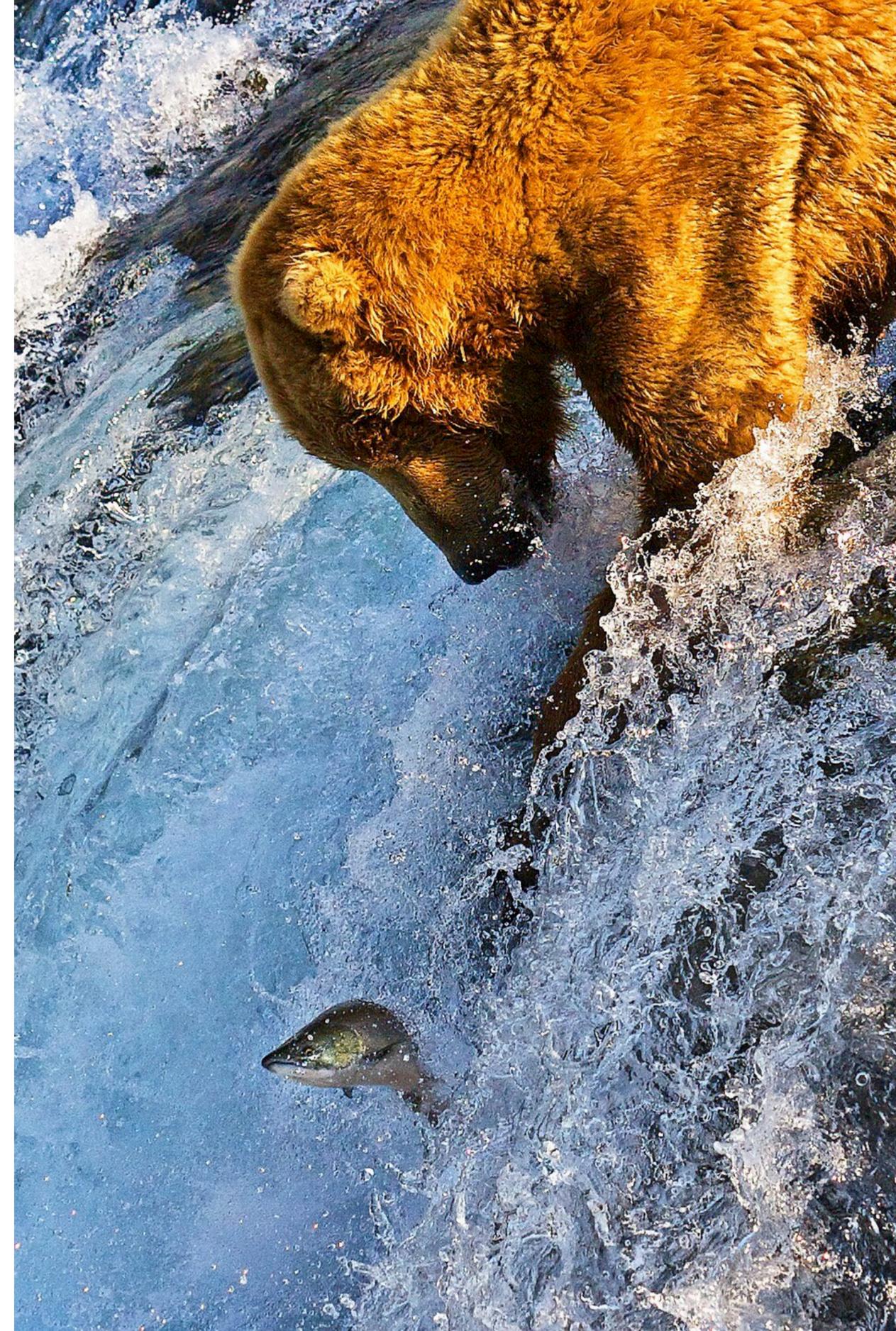
*lok-os-:

срп. лос-ос

*lok-is-:

лет. lasis

Живи само у ријекама **сјеверне Европе.**

*b^heh₂ǵ-
»буква«

ТЗВ.
Buchenargument

*b^heh₂ǵ-

*b^heh₂ǵ-o-:

лат. fagus

грч. φηγός »храст«

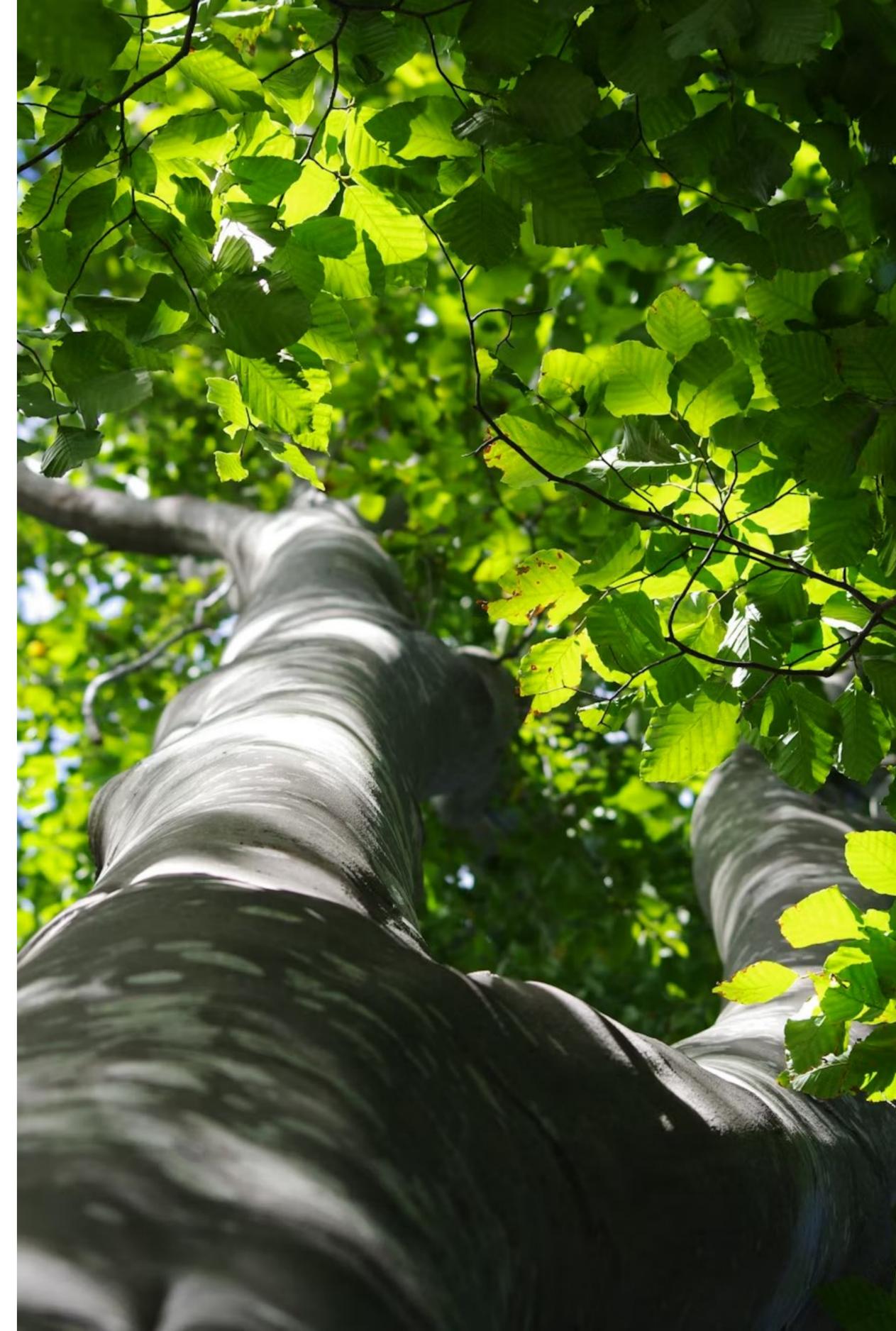
*b^heh₂ǵ-i-o-:

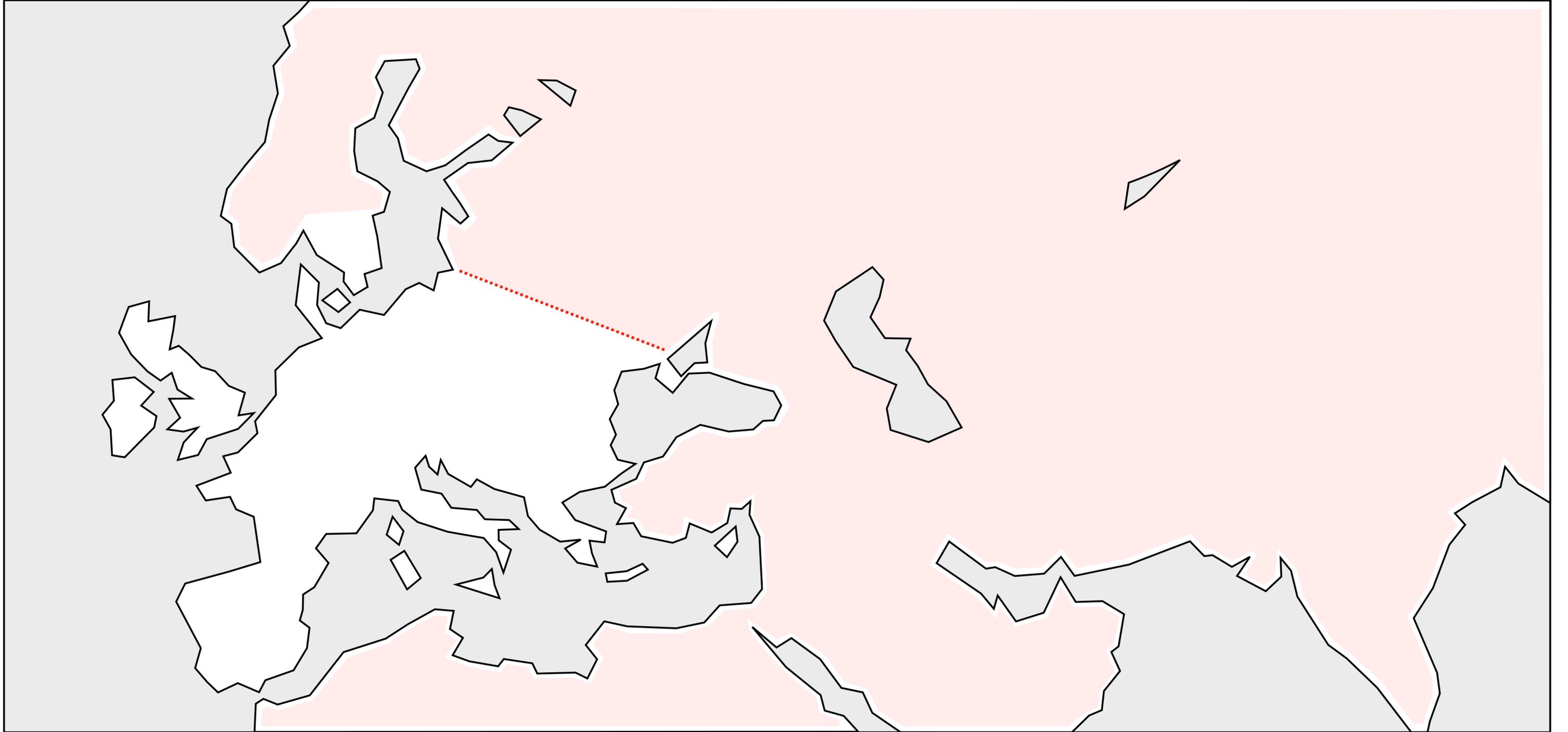
енг. beech

Такође,

*b^heh₂ǵ-eh₂:

енг. book »књига«

*h₂ebol-

*h₂eb-l-:

велш. afal

литв. obuolỹs

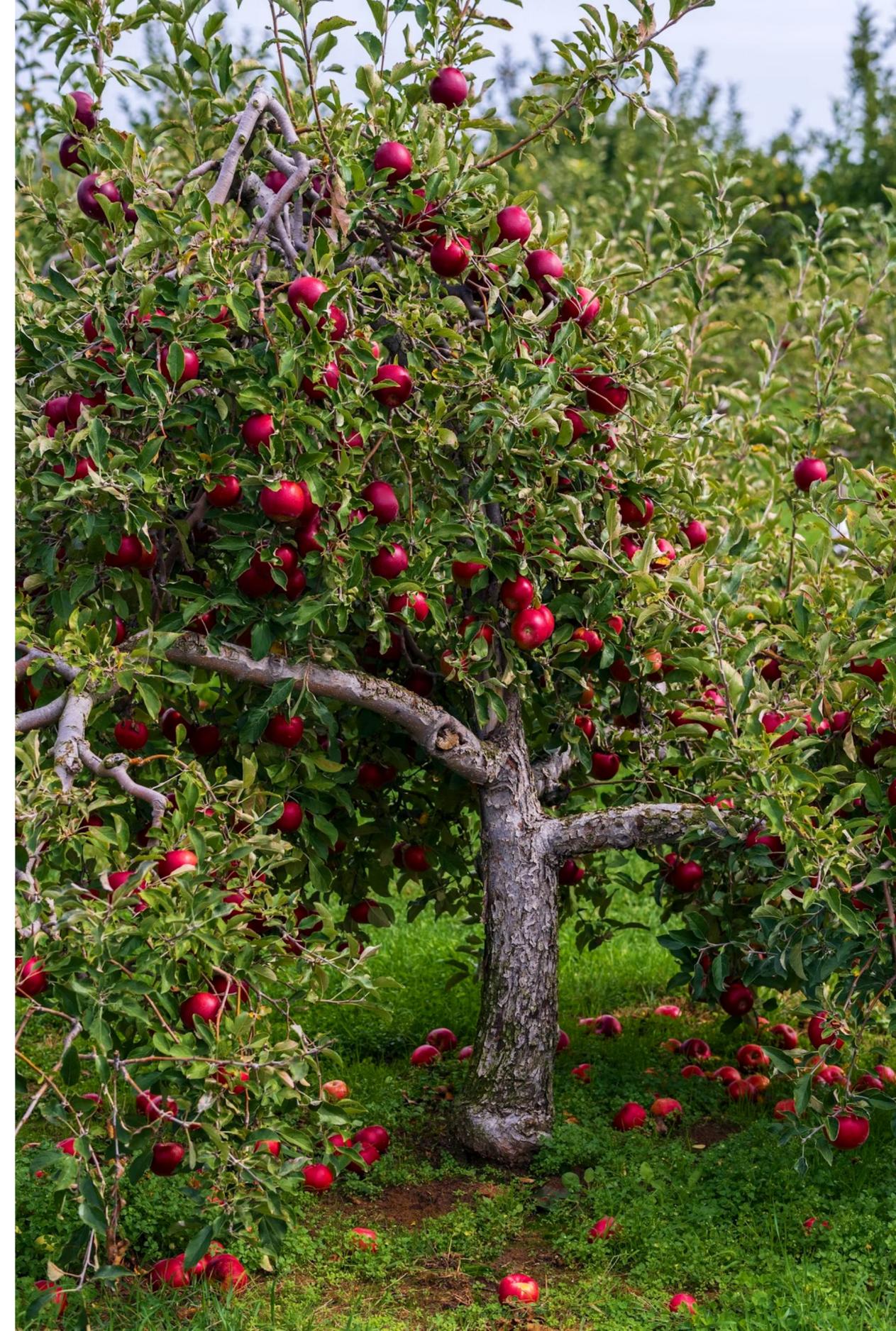
енг. apple

*h₂eb-l-k-:

сх. јабука

Али,

коријен *h₂eb- мора бити позајмљен
скоро ниједан други коријен нема *b

Култура средњег стога

локација:

доњи Дњепар и Дон

период:

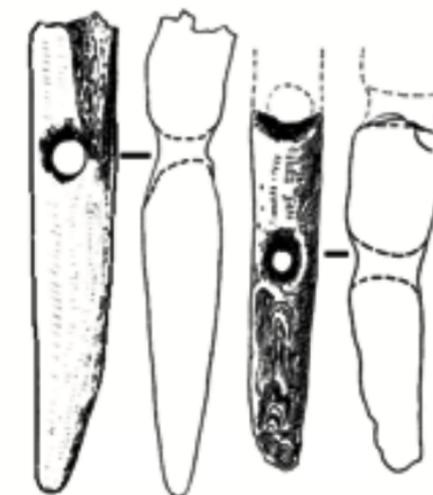
од око ←4.500 до око ←3.500

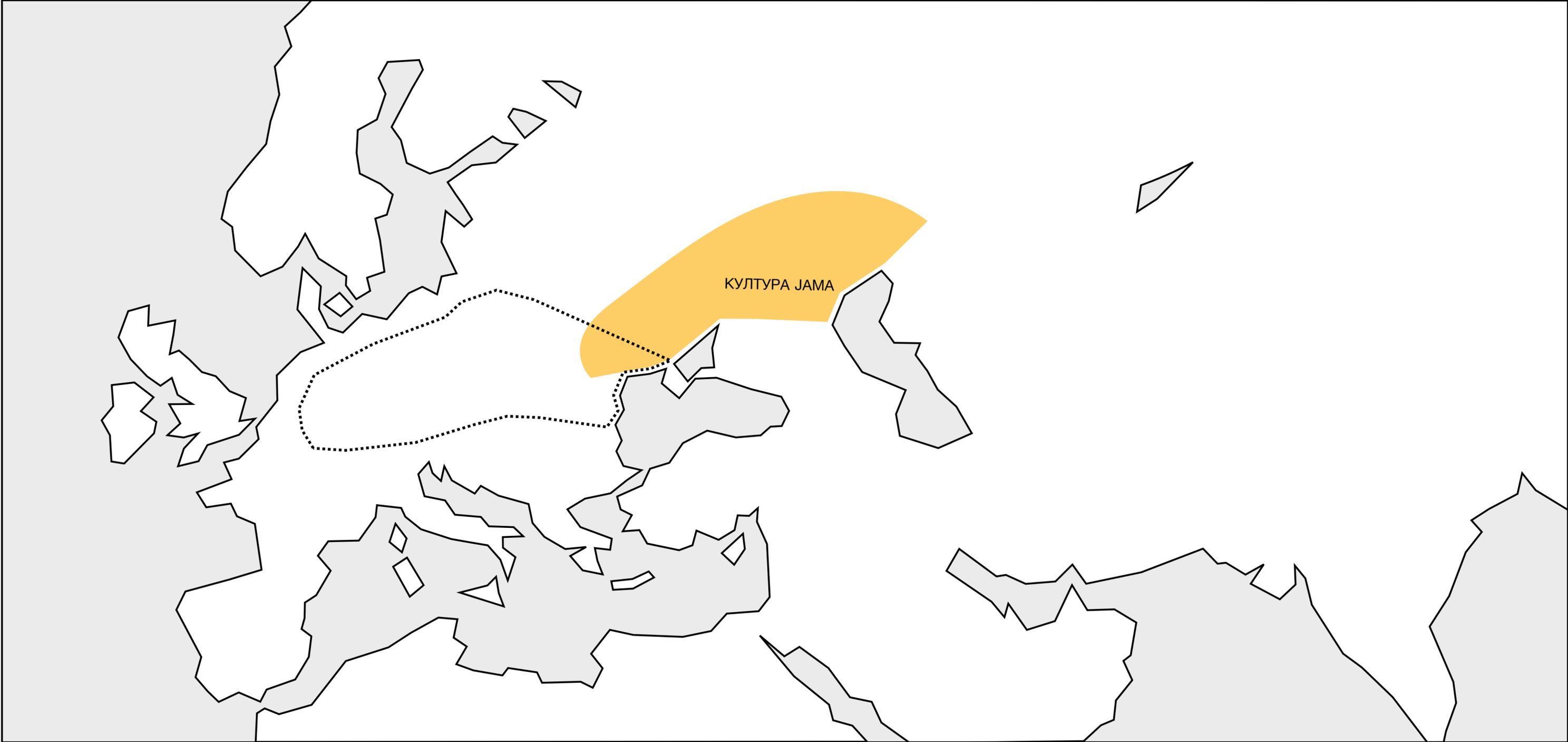
карактеристике:

сточарство и пољодјелство, лов и пецање
коњи (и жвале!), овце, говеда, свиње и пси

повезане културе:

култура Новоданиловке, у Михајловки и Доњецку
култура Хвалинска, на Волги

КУЛТУРА ЈАМА

🦴 Култура јамâ

локација:

од доњег Буга до ријеке Урала

период:

од око ←3.600 до око ←2.200

карактеристике:

бакар улази у употребу, углавном за оруђа
точкови, кола и кочије (од око ←3.000)
сахрањивање у јамама, кољена савијених уз прса
јаме прекривене могилама или – курганима
одатле и назив **курганска теорија**

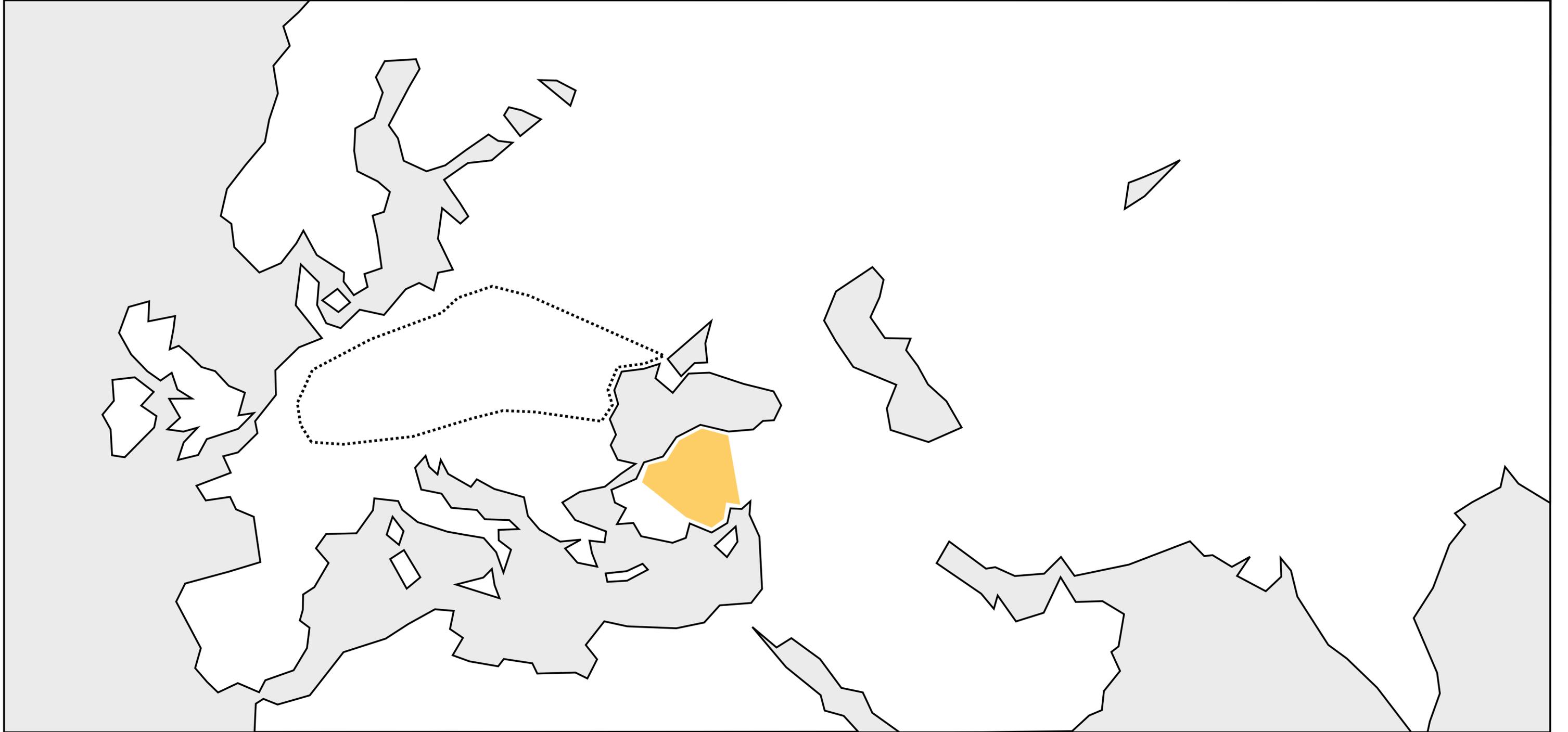
Марија Гимбутас
(1921-1994)

Џ. П. Малори
(1945-)

Дејвид Антони
(1949-)

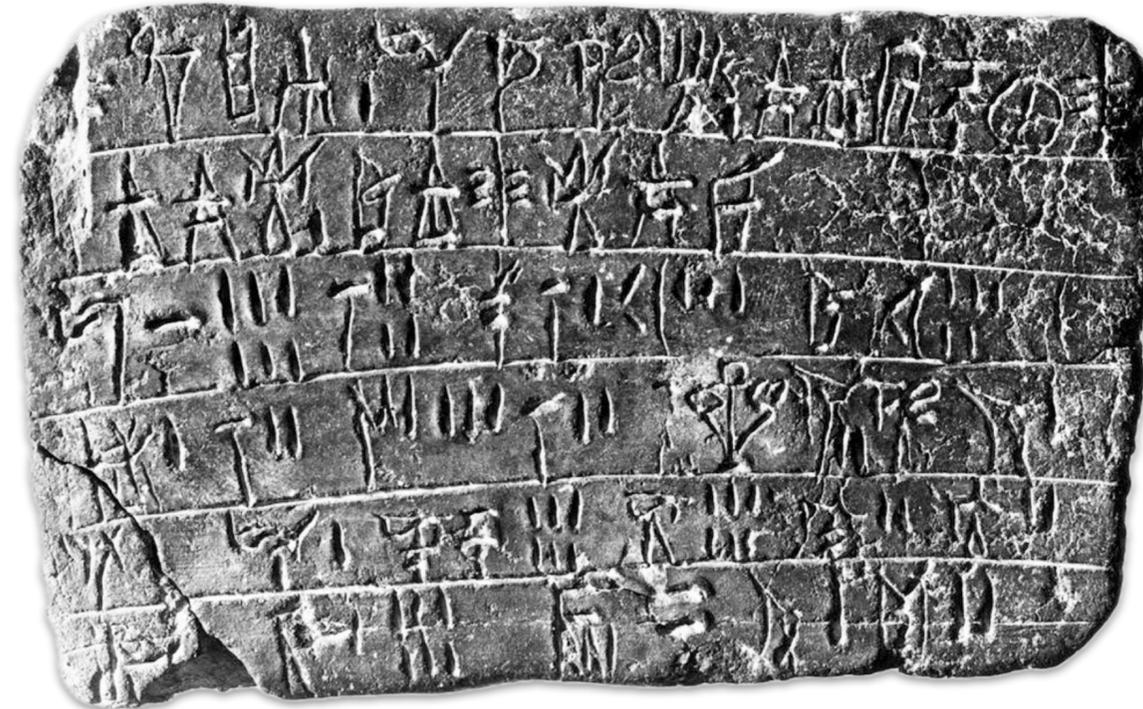
Колин Ренфру
(1937-1924)

Када се индоевропски прајезик говорио?

трагови хетитског
од ←XIX вијека

микенске таблице
од ←XIV вијека

трагови стариндијског
од ←XIV вијека

terminus ante quem

*h₁eḱuos

ДИВЉИ КОЊИ:

изворно у понтијској степа, од Дњепра до Волге
припитомљени од око ←4.000 до око ←3.000

»КРОТИТИ«:

*demh₂-: стинд. *damayati*, грч. *δάμνημι*, енг. *tame*

»УЗДЕ«:

*h₂ensi-: грч. *ἵνσία*, срип. *éisi*

Дакле,

најкаснији облик индоевропског прајезика
морао се говорити минимално око ←3.500

Kola

Постоје називи за све дијелове кола:

јарам, рудо, точак, осовину, воз

Трагови кола:

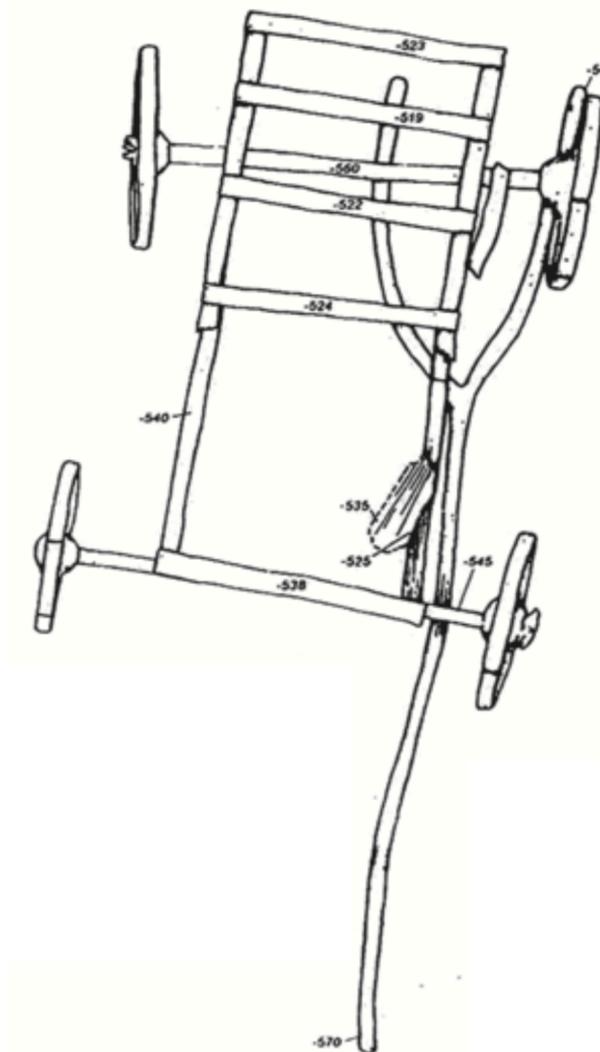
први трагови око ←3.600 до ←3.400

Врсте доказа:

2D представе и 3D модели
дијелови кола

Дакле,

најкаснији облик индоевропског прајезика
морао се говорити минимално око ←3.400

Кубан
око ←3.300

*h₂ulh₁n-

»вуна«:

*h₂ulh₁n-: лат. lāna, енг. wool, срп. вуна

дивље овце:

не дају вуну

домаће овце:

припитомљене су око ← 10.000

али вуну су почеле да дају тек касније, око ← 5.000?

плетена одјећа:

први трагови плетене вуне од око ← 3.000

поприлино обични већ око ← 2.800

*h₂ulh₁n-

»ПЛЕСТИ«:

*plek̑-: грч. πλέκ-ω, лат. ples-tō, срп. плес-ти

»ШИТИ«:

*siuH-: стинд. sīv-yati, енг. sew, срп. ши-ти

»ТКАТИ«:

*h₁ueb^h-: грч. ὑφ-αίνω, енг. weave

Дакле,

најкаснији облик индоевропског прајезика морао се говорити минимално око ←3.000 (500 година касније него судећи по »коњу«)

Новосвободнаја
око ←3.000

Распад прајезичке заједнице

8 Велики прасак?

Прајезичка матица није се:

истовремено распшила у различитим правцима

Мјесто тога, поједине гране:

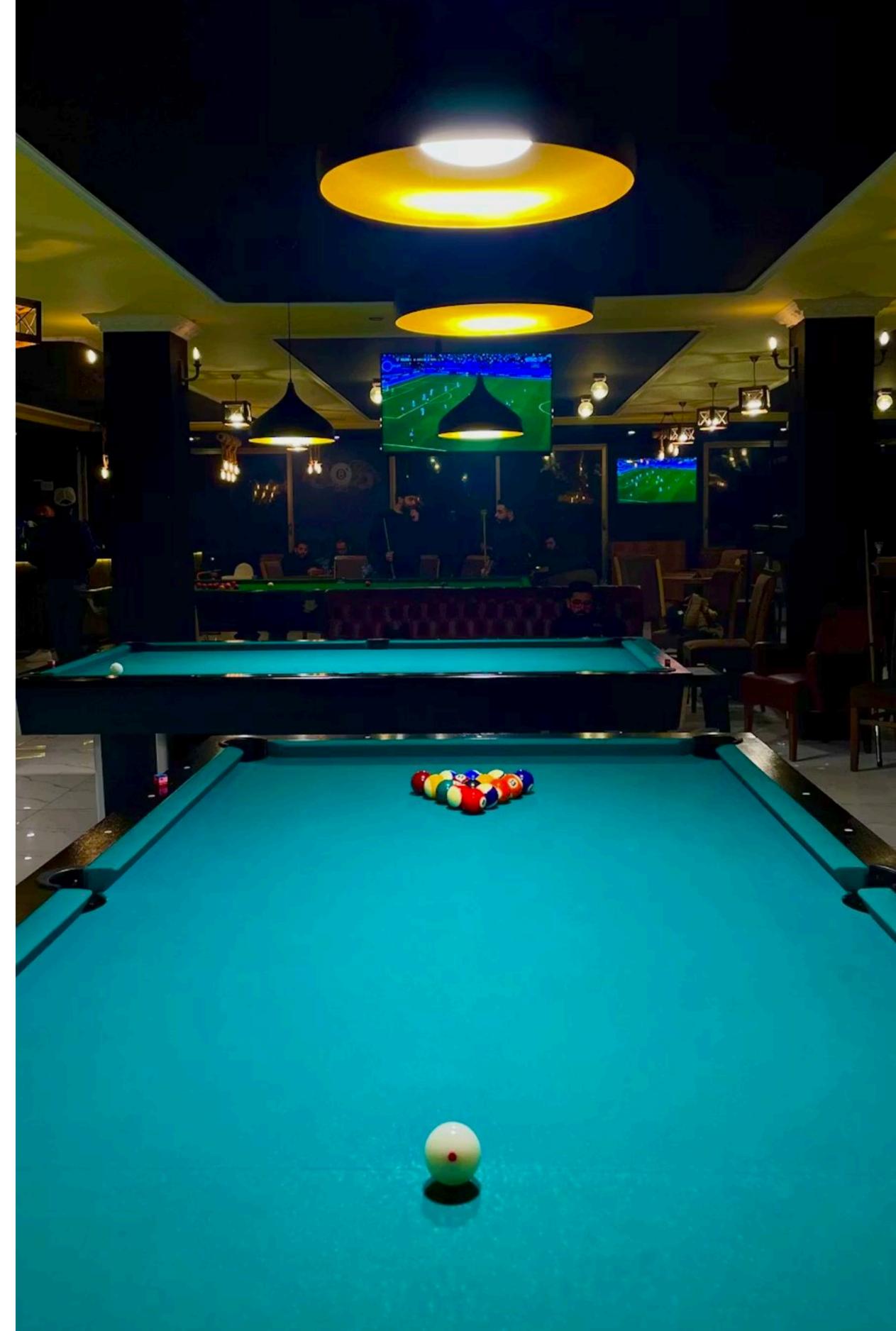
постепено су се цијепале од смањујуће матице

У прилог томе говоре:

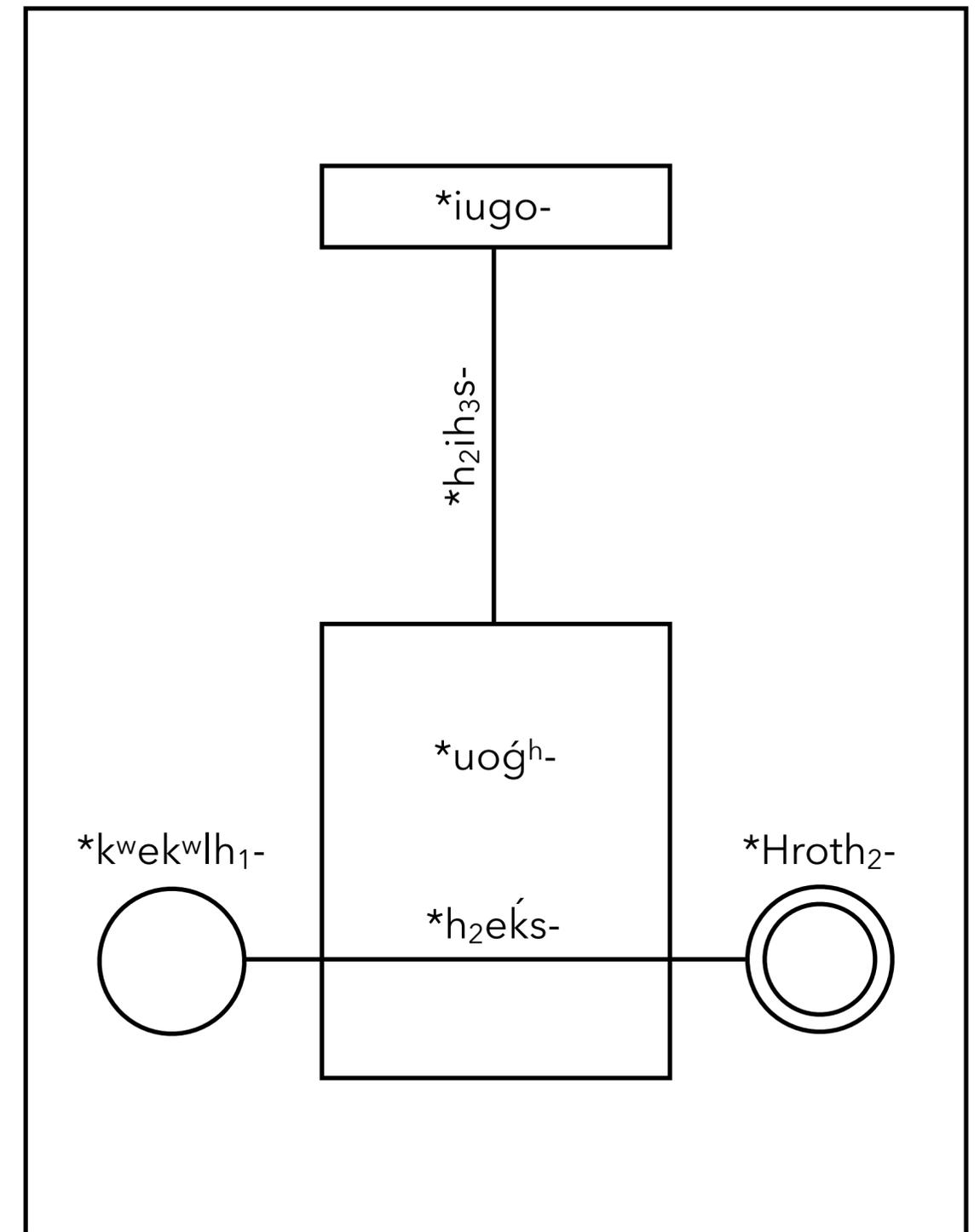
различити степени архаичности у језику

Осим тога,

и неки трагови материјалне културе

Вјежба

*iugo-

анатолски

тохарски

келтски

италски

германски

грчки

јерменски

албански

индијски

ирански

балтички

словенски

хет. iukán

–

велш. iau

лат. iugum

енг. yoke

грч. ζυγόν

јерм. lowc

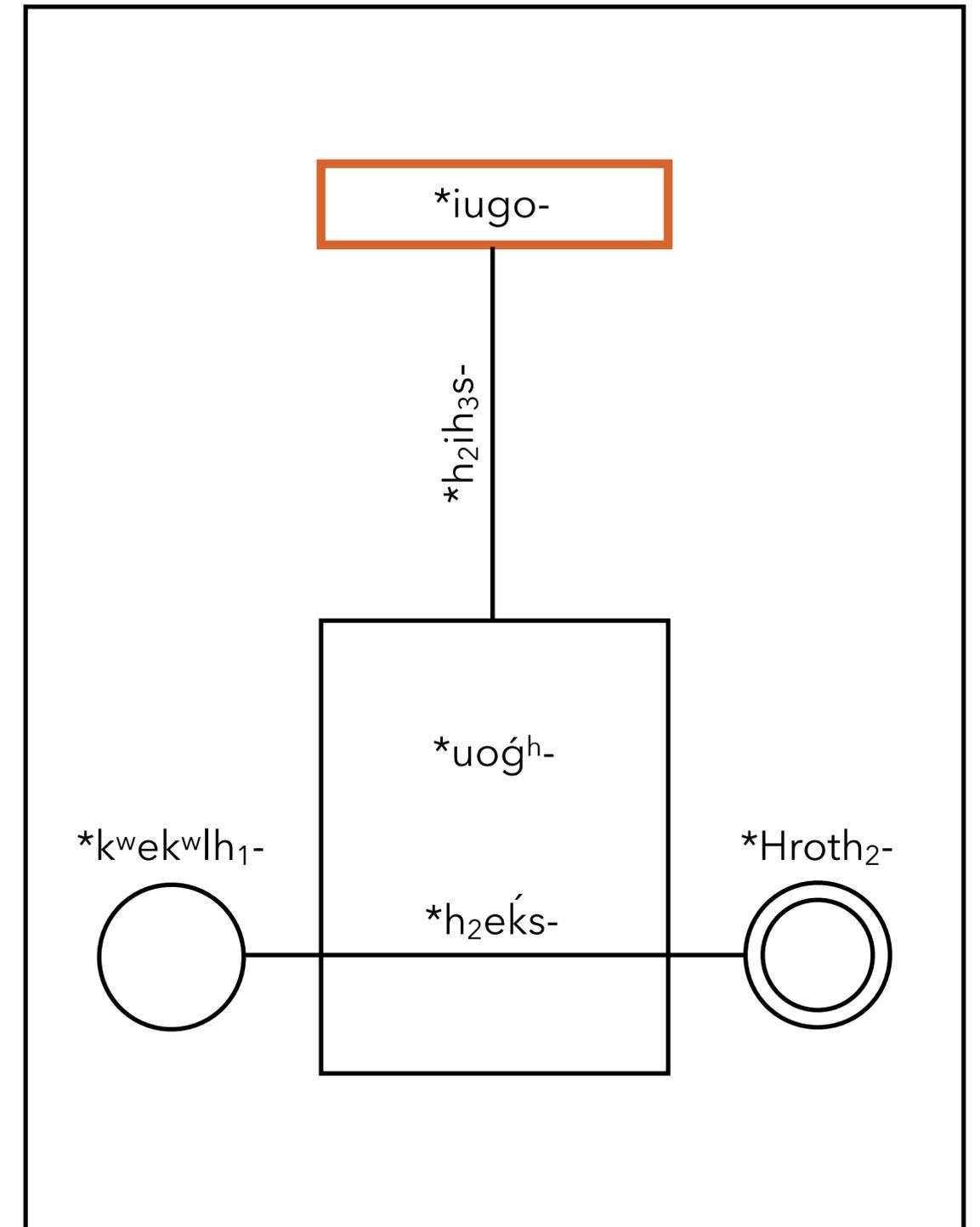
–

стинд. yugam

срперс. јуу

–

стсл. иґо

*h₂i h₃s-

анатолски

хет. ḫišš-a

тохарски

—

келтски

—

италски

—

германски

—

грчки

грч. οἴ-αξ

јерменски

—

албански

—

индијски

стинд. ṛṣ-ā

ирански

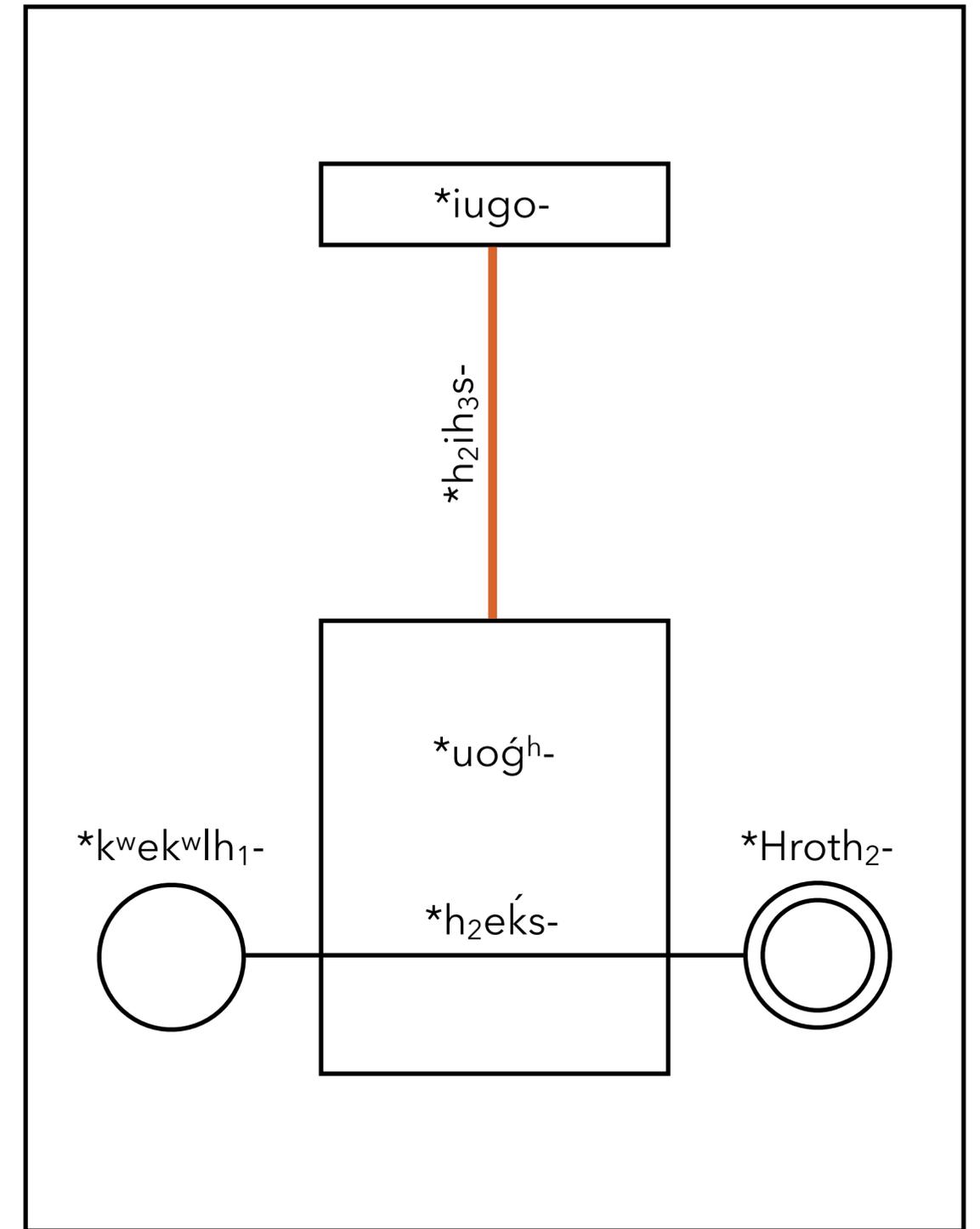
—

балтички

—

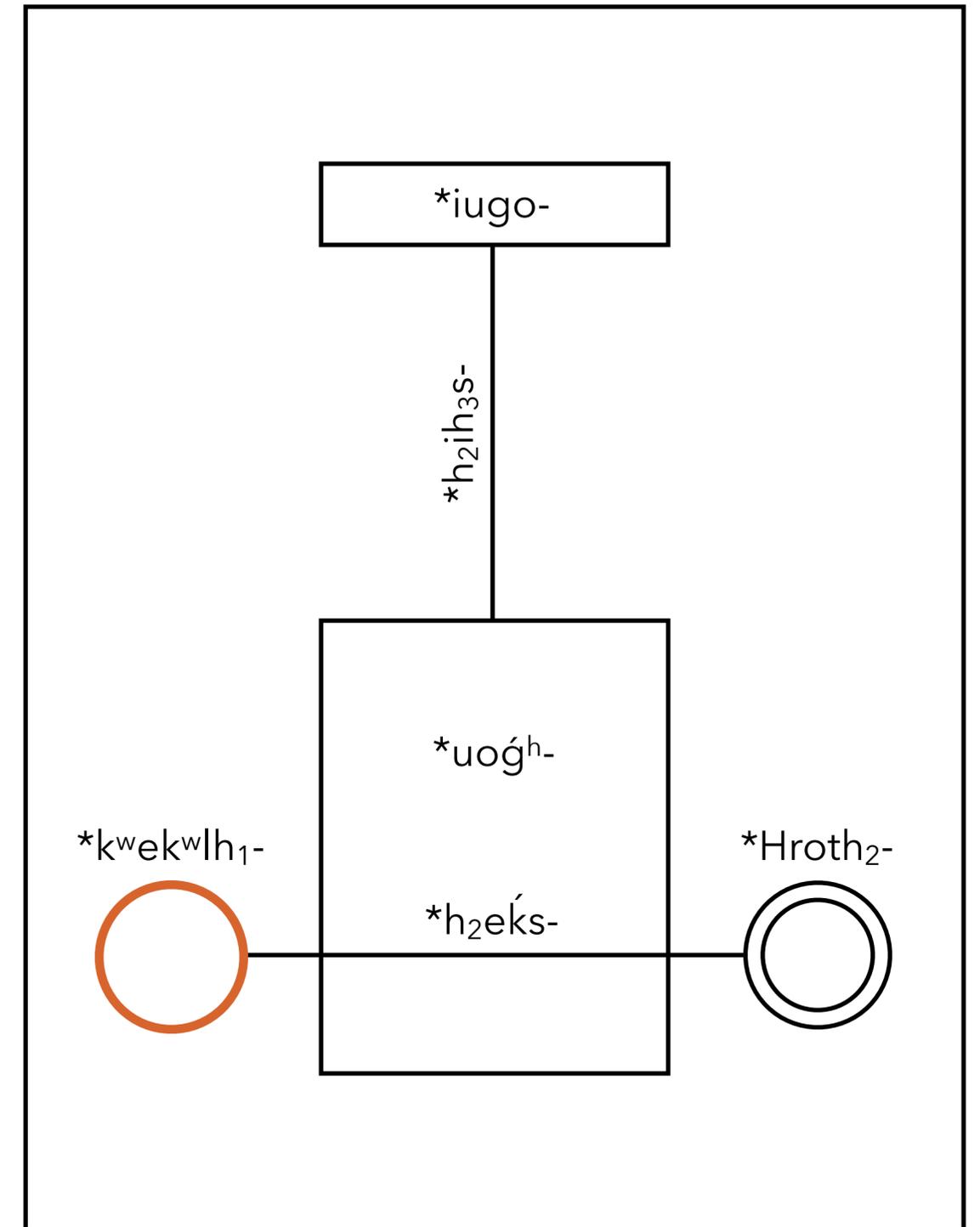
словенски

срп. дијал. оје

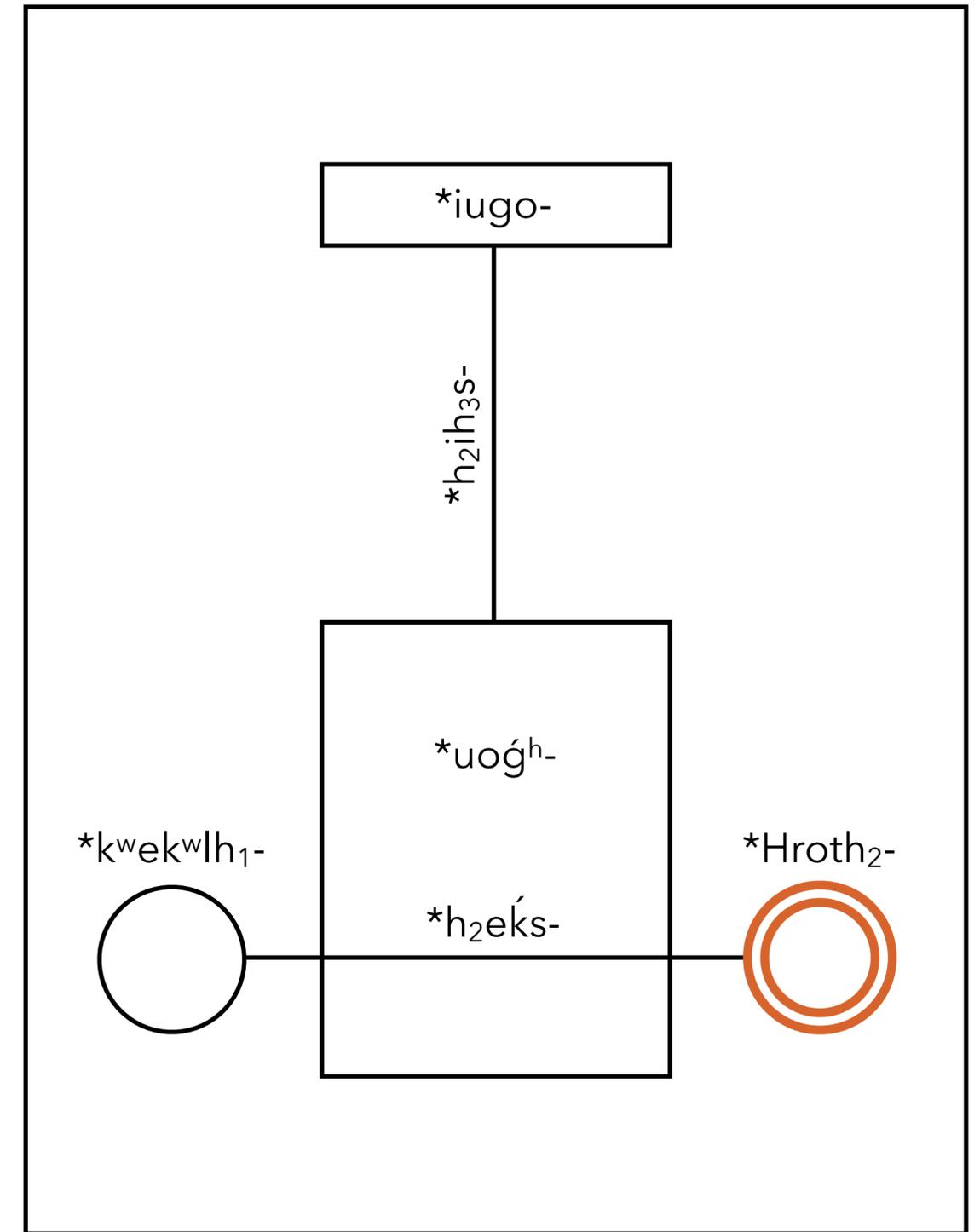
*kʷekʷlh₁-

анатолски	–
тохарски	тох. А kukäl
келтски	–
италски	–
германски	енг. wheel
грчки	грч. κύκλ-ος
јерменски	–
албански	–
индијски	стинд. cakr-aḥ
ирански	срперс. čaxr-ag
балтички	лит. kãkl-as
словенски	срп. кол-о

*Hroth₂-

анатолски	—
тохарски	—
келтски	стир. reith-id
италски	лат. rot-a
германски	њем. Rad
грчки	—
јерменски	—
албански	алб. rreth
индијски	стинд. rath-aḥ
ирански	млав. raθ-ō
балтички	литв. rāt-as
словенски	—

*h₂eḱs-

анатолски

—

тохарски

—

келтски

велш. ech-el

италски

лат. ax-is (→ аксијалан)

германски

енг. ax-le

грчки

грч. ἄξ-ων (→ аксон)

јерменски

—

албански

—

индијски

стинд. akṣ-aḥ

ирански

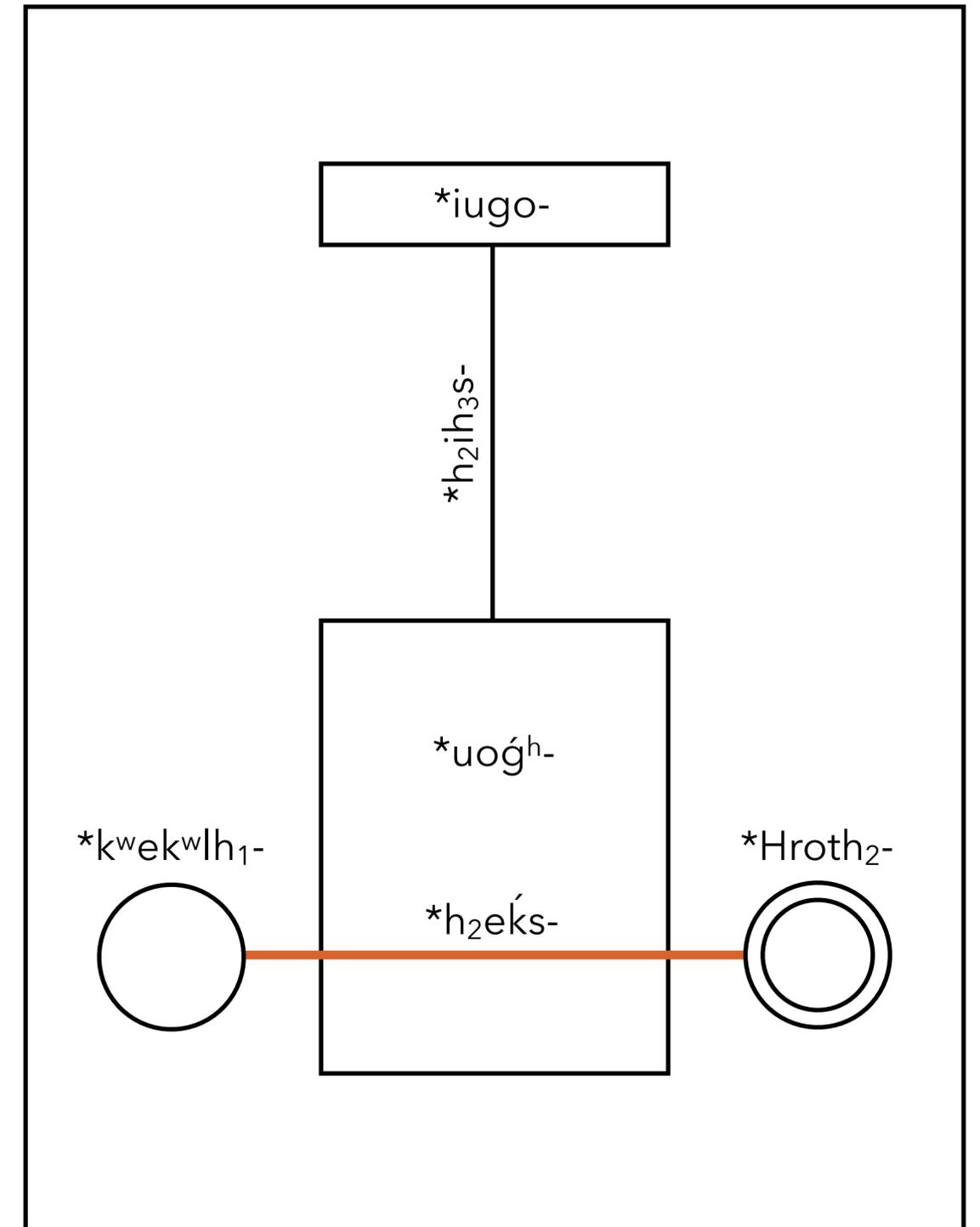
—

балтички

литв. aš-ìs

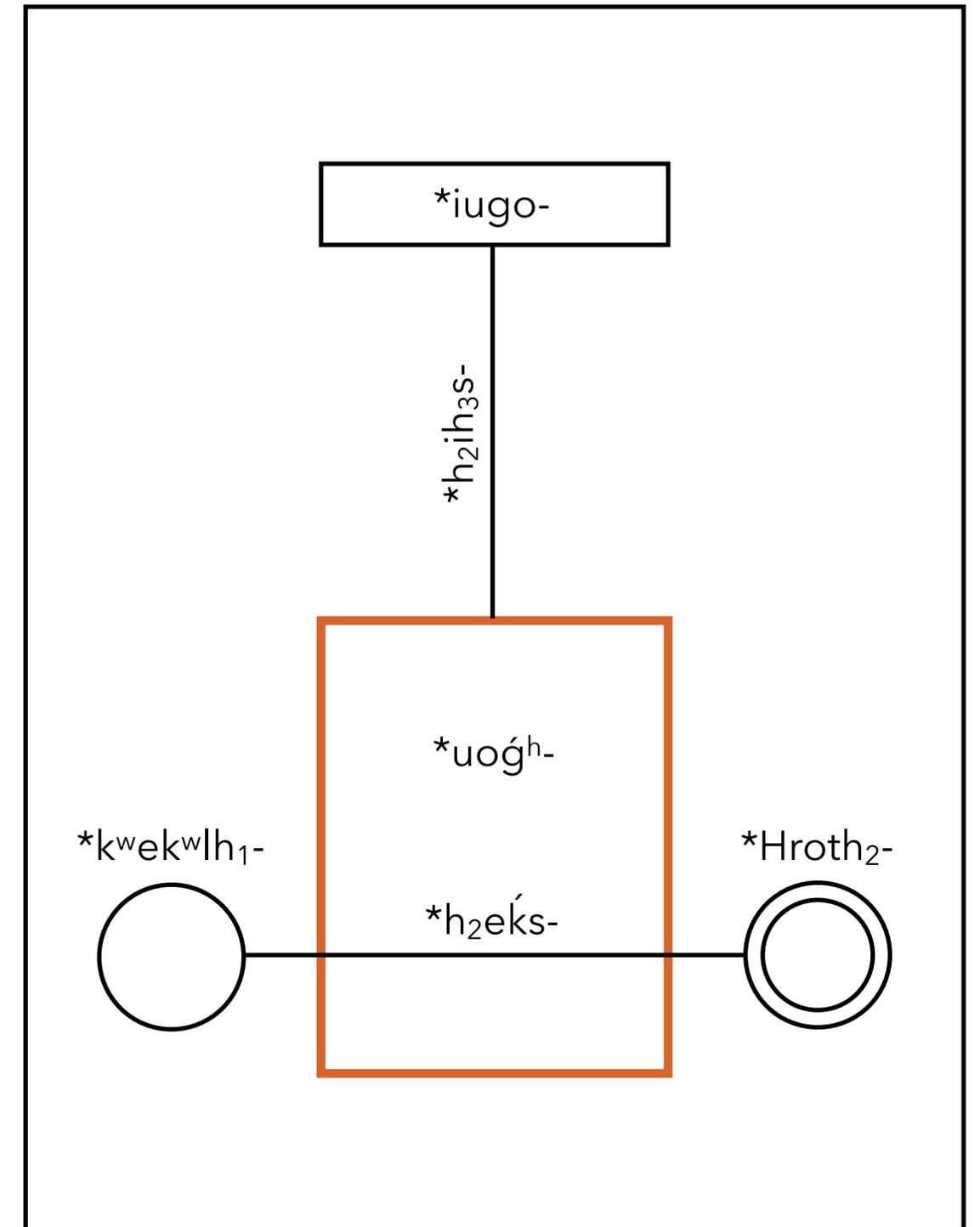
словенски

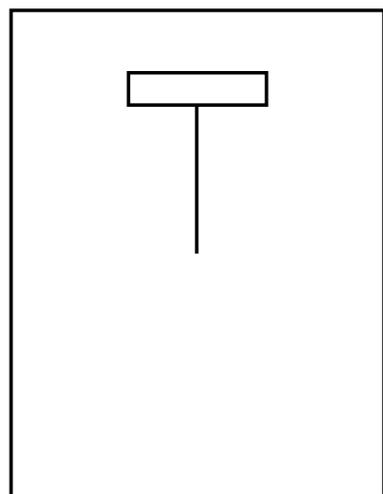
срп. ос-овина

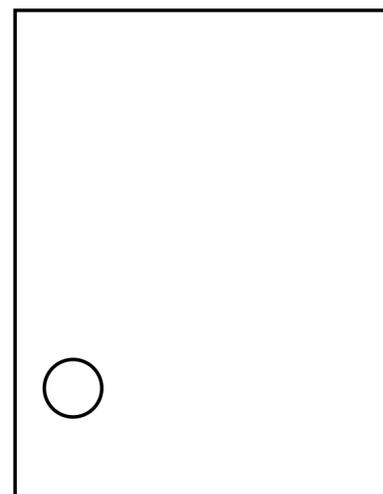
*uoǵʰ- / ueǵʰ-

анатолски	—
тохарски	—
келтски	стир. fé-n
италски	лат. veh-iculum
германски	—
грчки	грч. ὄχ-ος
јерменски	—
албански	—
индијски	стинд. vāh-aḥ
ирански	ав. vaz-ō
балтички	—
словенски	срп. воз

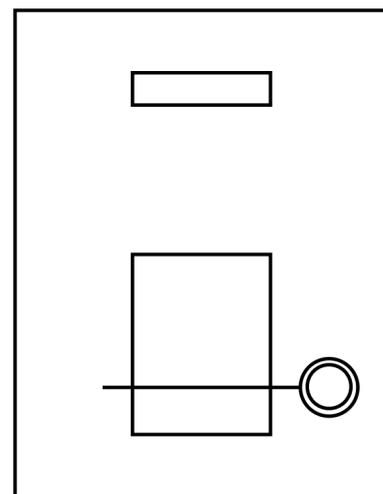

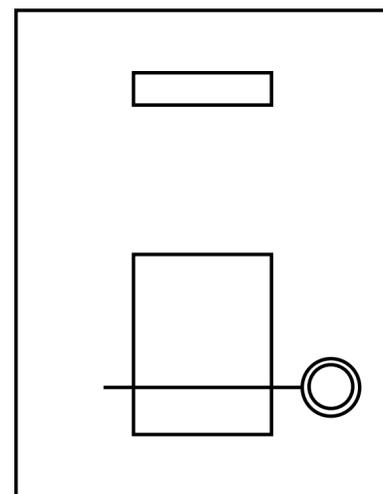
АНАТОЛСКИ

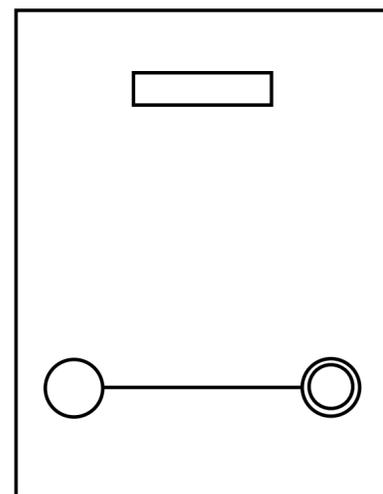
ТОХАРСКИ

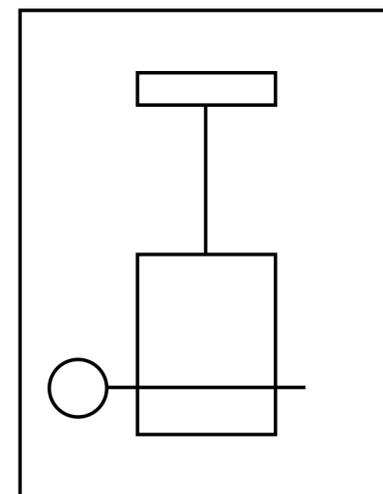
КЕЛТСКИ

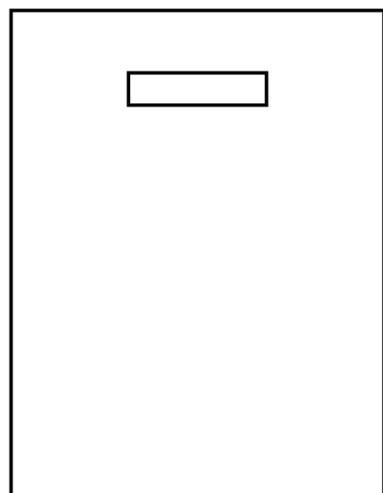
ИТАЛСКИ

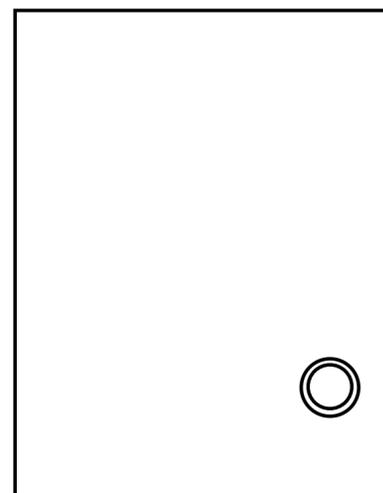
ГЕРМАНСКИ

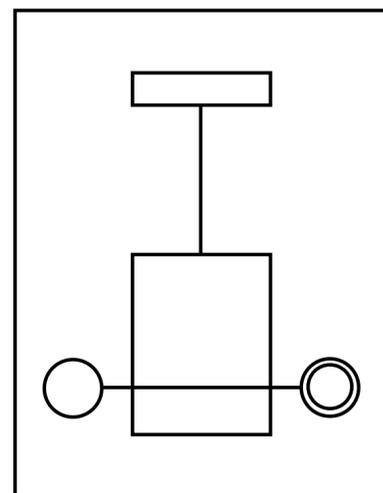
ГРЧКИ

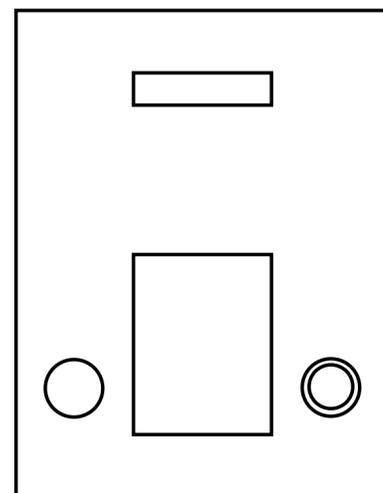
ЈЕРМЕНСКИ

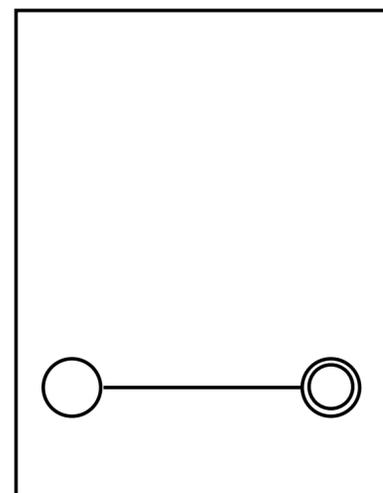
АЛБАНСКИ

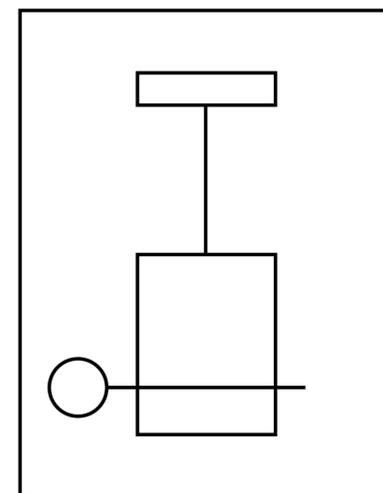
ИНДИЈСКИ

ИРАНСКИ

БАЛТИЧКИ

СЛОВЕНСКИ

Закључак

У просјеку:

сви језици имају макар три дијела кола

Али,

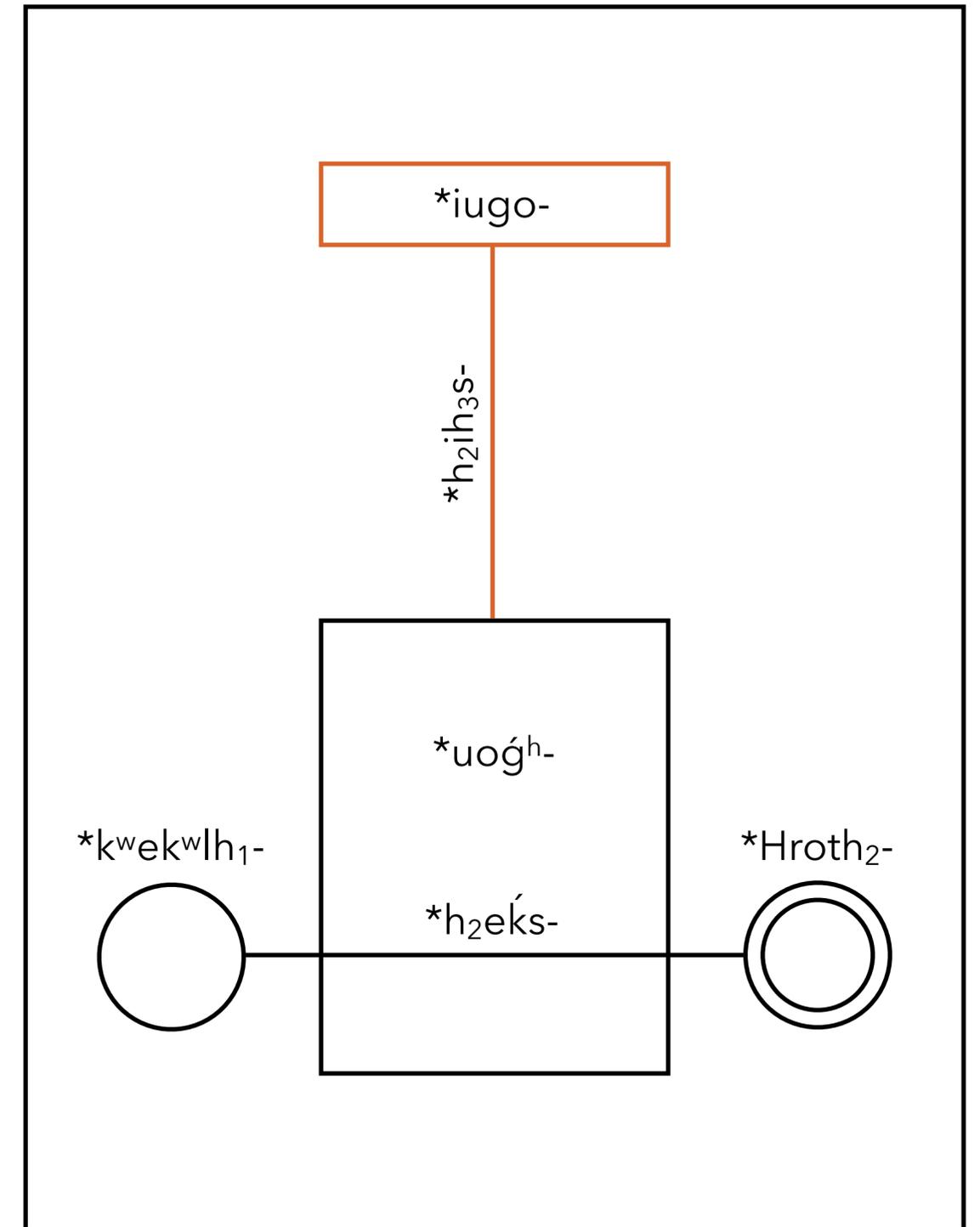
индоирански има све дијелове
анатолски само јарам и рудо

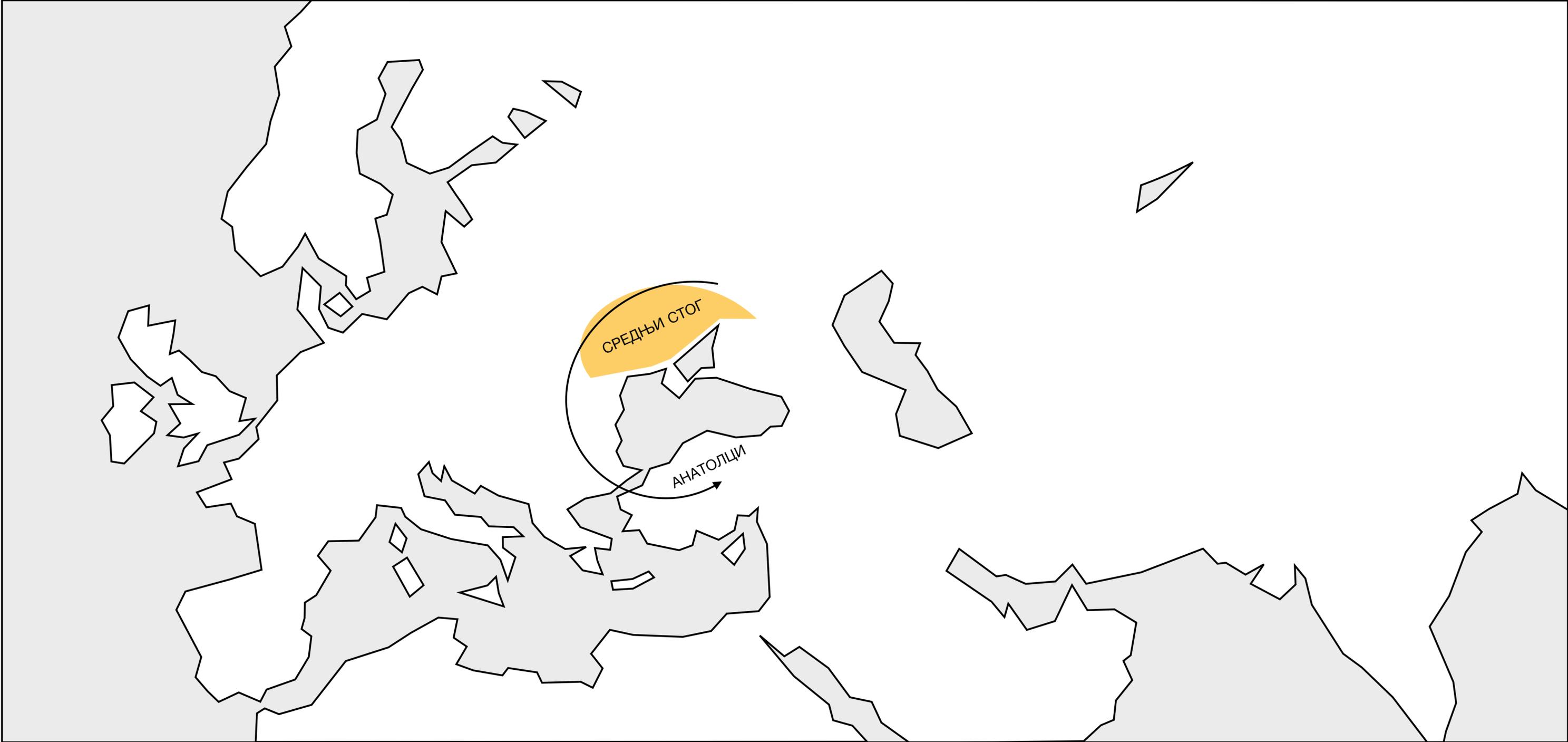
Јарам и рудо = плуг

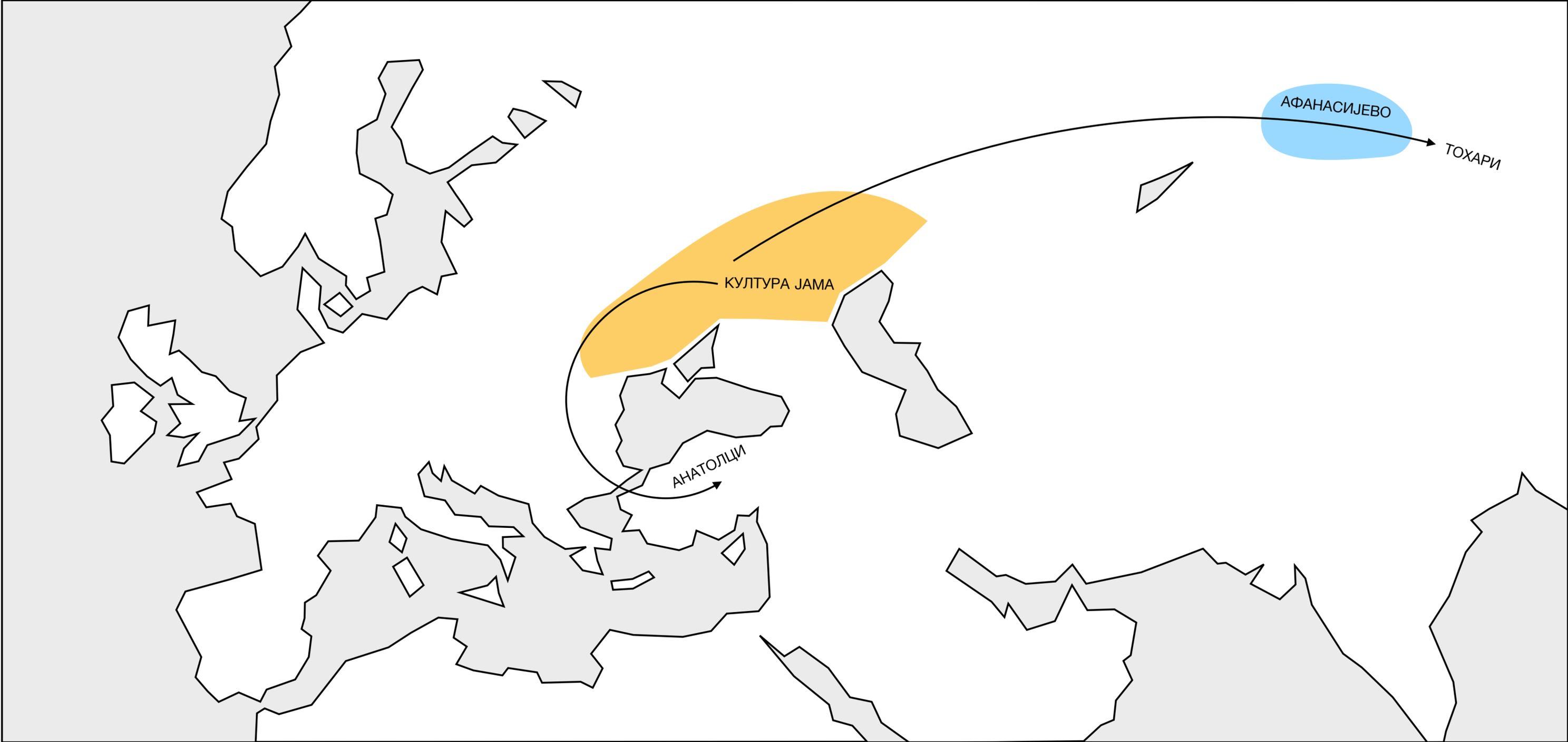
указује на рани датум сеобе

+3 дијела = кола

указује на каснији датум сеобе

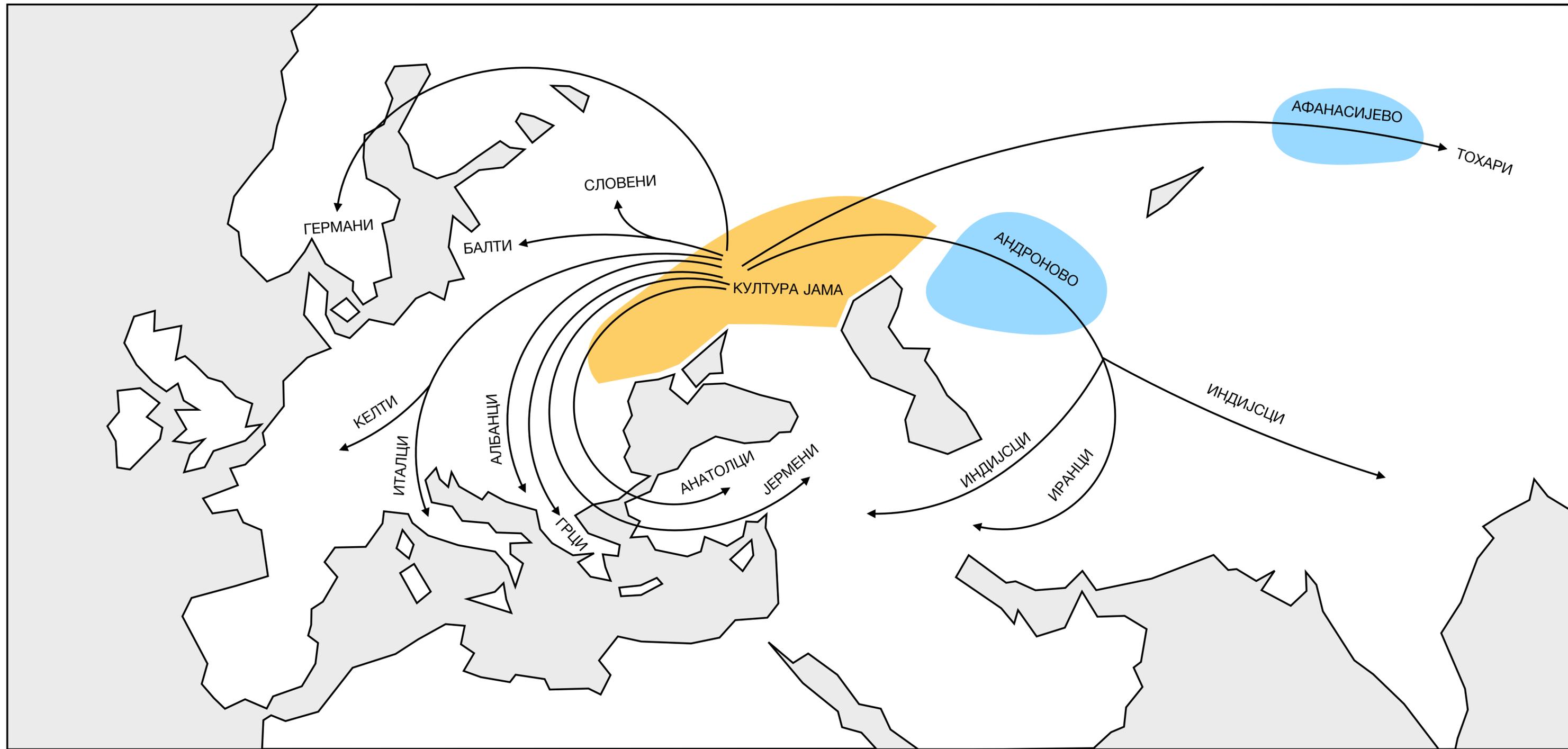

АФАНАСИЈЕВО

ТОХАРИ

КУЛТУРА ЈАМА

АНАТОЛЦИ

Одговори на кључна питања

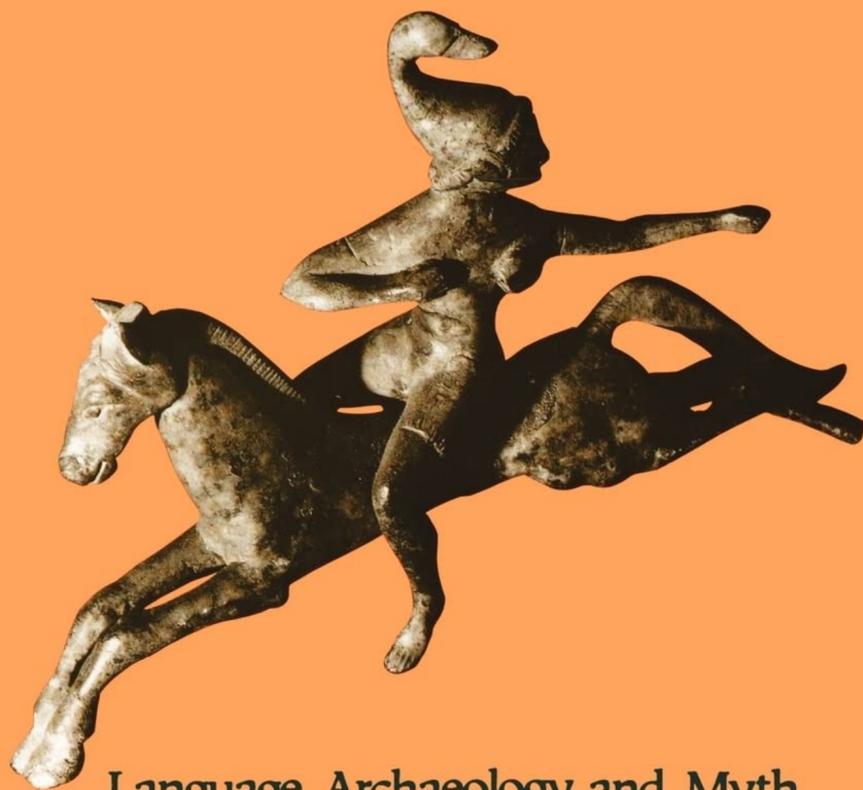
Гдје се говорио индоевропски прајезик?

У старијој фази вјероватно на мјесту културе средњег стога
У млађој фази вјероватно на мјесту културе јамâ

Када се говорио индоевропски прајезик?

индоанатолски (= индоевропски + анатолски) прије око ←4.000
индотохарски (= индоевропски + тохарски) прије око ←3.500
класични индоевропски прије ←2.500

In Search of the
**INDO-
EUROPEANS**

Language, Archaeology and Myth

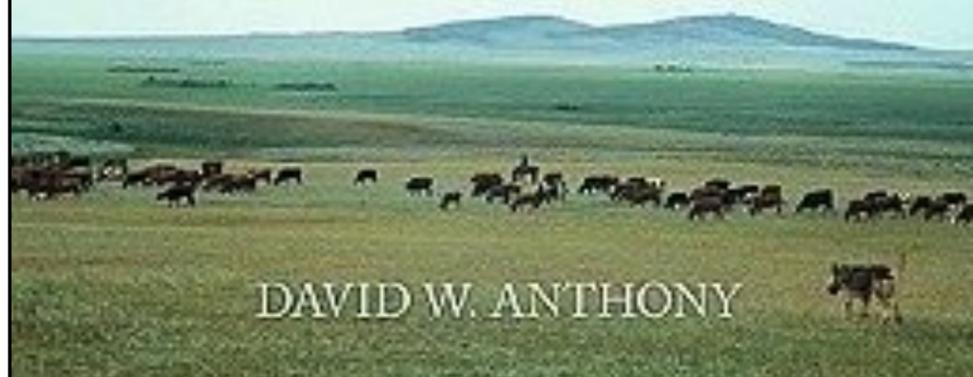
J.P. Mallory

THE
HORSE
THE
WHEEL
AND
LANGUAGE

HOW
BRONZE-AGE RIDERS

FROM THE
EURASIAN STEPPES

SHAPED THE
MODERN WORLD

DAVID W. ANTHONY

**ПРЕГЛЕД
ИНДО
ЕВРОПСКИХ
ЈЕЗИКА**

ОРСАТ ЛИГОРИО

Хвала на пажњи!

PDF

**Зимски семинар археологије
Петница, 1. фебруар 2026.**

